

Угљеша Белић
Филозофски факултет
Универзитет у Новом Саду

Време одважних

Храброст између редова: Ани Христић у Србији и време одважних / Славица Поповић Филиповић – Београд: Друштво историчара Србије „Стојан Новаковић“, 2015 – (Ниш: Медивест), 500 стр.; 23 см. – ISBN 978-86-87877-04-7

Након књига *За храброст и хуманост, Болница шкотских жена са Србима и у Србији* (Београд 2007) и *Из постојбине јавора: канадско-британска медицинска и хуманитарна помоћ Србији у Првом светском рату (From the Homeland of Maple Tree – The Canadian-British Medical and Humanitarian Help to Serbia in the First World War)* (Београд 2013), Славица Поповић Филиповић¹ се појављује са делом које по њеним речима „обухвата друштвене прилике у Србији крајем 19. и почетком 20. века, с посебним освртом на женску борбу за женску равноправност.“ Реч је о веома обимној студији, подељеној у тринаест поглавља, која није посвећена само Ани Христић и њеној породици, већ и многим значајним женама, родоначелницама и утемељитељкама женског покрета, које су истовремено биле веома значајне у разним областима живота: здравство, образовање, уметност... Посебну вредност овој књизи даје ауторка својим истраживачким доприносом, будући да је предано прегледала и прочитала аустралијску, новозеландску, енглеску и америчку дневну штампу, и тако по први пут, публиковала на српском језику вести из ње, које су се односиле на догађаје из балканских ратова, Првог светског рата и периода између два светска рата, као и на читав низ личности. На самом почетку књиге *Храброст између редова* налазе се предговори на српском и енглеском језику (превео их је Боб

¹ Славица Поповић Филиповић (Ратково, 1949) англисткиња и ауторка већег броја научно-стручних чланака из области историје медицине и историје штампе (неколицина радова доступна на СЦИИндексу). Ауторка је и неколико књига: *За храброст и хуманост. Болнице шкотских жена у Србији и са Србима за време Првог светског рата 1914/1918. године* (Београд, 2007); *Из постојбине јавора: канадско-британска медицинска и хуманитарна помоћ Србији у Првом светском рату* (Београд 2013); *Храброст између редова: Ани Христић у Србији и време одважних* (Београд 2015). Живи и ради у Аустралији.

Филиповић), а сви документи које је ауторка користила и навела у књизи цитирани су у оригиналу, на енглеском језику.

У првом поглављу *Ани Христић, унука Николе Христића* ауторка детаљно описује родбинске односе ове значајне породице, пореклом цинцарске, а насељене у Сремској Митровици. Анин отац био је Љубомир Н. Христић, као млад потпоручник био је стипендиста царске војне академије у Петрограду. До познанства са Иркињом Елизабет Беси О’Брајан дошло је у Познању, где је она радила као гувернанта у грофовској породици Свинарски, а он као капетан у руском коњичком пуку. У браку су имали две кћери и једног сина.

Ани Христић је рођена 1885. у Београду, где је и стекла основно образовање. Током 1897. породица Христић напушта Београд и одлази у Петроград где је њен отац обављао дужност војног изасланика.² Гимназију, као и студије уметности, успешно је завршила у Лондону. Дипломирала је 1909. на Универзитету у Лондону (The School of Arts, The University of London), као једна од малобројних студенткиња. Тада је постала сарадница дневних новина *Дејли Експрес*, а заједно са мајком се активно укључује у женски покрет.³ Објављивала је књижевне прилоге под псеудонимом Обрен Советовић.⁴ Током 1910. одржала је предавање о књижевном раду Ђуре Јакшића и Лазе К. Лазаревића у Словенском клубу у Лондону. Превела је на енглески језик Лазаревићеву приповетку *Први пут са оцем на јутрење*.

Истовремено, у овом поглављу сазнајемо и даљу судбину њене рођене сестре Џени-Иванке (добровољне болничарке у Првом светском рату, рођ. 1891. у Београду),⁵ као и брата Николе.⁶

² О формалном току Аниног основног образовања не знамо ништа поуздано, тако да можемо само да претпоставимо да је оно текло под брижним оком неке приватне гувернанте или да је похађала државну школу у Београду.

³ Елизабет Христић је већ тада била позната сарадница неколицине британских и америчких дневних листова и новина.

⁴ У издању World Fiction, Today's Best Stories у јануару 1923. објављена је њена приповетка „Судбина“ (Destiny).

⁵ Као последица дуготрајног учешћа у Великом рату, код Џени се појавило тешко обољење и она је постала монахиња у Тиборн Конвенту (Tyborn Convent) у Лондону. Преминула је 1968. у болници St. Mary у Падингтону, *Ани Христић*, 46.

⁶ Никола Христић (1884–1945) је завршио Нижу војну школу на Војној академији у Београду, а потом Ратну школу у Торину. У Првом светском рату био је у чину капетана командант санитетског воза бр. 1 у Нишу, којим је превезен велики број рањених и болесних војника. После тога, био је и војни изасланик у Италији затим начелник Генералштаба Тимочке дивизије, па начелник Штаба команде III армијске области у

Четврто и пето поглавље *Жене Србије у време балканских ратова* и *Ани Христић извештава у време балканских ратова* врло сликовито и у појединостима говоре о укључивању жена у Србији у образовне, културне, научне и родне европске токове, као и о напорима Ани Христић да обавести европску и светску јавност о њима, уз то, дајући конкретан пример личне храбрости и ангажовања.

Њени напори највише су дошли до изражаја током Првог светског рата, нарочито оснивањем укупно десет Болница шкотских жена у Србији (*The Scottish Women's Hospital, SWH*) у: Крагујевцу, Младеновцу, Лазаревцу, Ваљеву, Ђевђелији и Солуну, на Корзици, на Солунском фронту, Добруци и Руском фронту док је десета болница основана за туберкулозне болеснике у Француској.

Ани Христић је позвала др Елси Инглис да се придружи Другој болници и да обавља преводилачке послове, односно да Шкотланђанке подучава српском језику, уз обављање новинарских послова.⁷ Будући да су ратна разарања била праћена великим људским жртвама, а њихов број је далеко премашивао санитарске могућности Ваљева, Ани и Елизабет Христић су својим многобројним апелима у британској штампи и штампи Комонвелта, успеле да анимирају велики број донатора и филантропа и да тако формирају „Мисију Христић“ у Ваљеву, свакако и уз подршку Српског потпорног фонда. Неуморно су анимирале и Црвени крст.⁸ Захваљујући њиховим напорима, западноевропска, америчка и аустралијска јавност су одлично упознате са ратним страхотама у Србији током 1915. и 1916. године.

Ани Христић је велики део времена посвећивала и раду у женским друштвима и организацијама. Споменуто је већ њено предавање из 1909. у Лондону које је одржала испред Српског народног женског савеза на Међународном женском конгресу за право

Скопљу, наставник на Вишој школи за офицере у Београду, ађутант краља Александра, командант Прве коњичке дивизије и ађутант краља Петра. Пензионисан је 1940. у чину бригадног генерала.

⁷ Др Елси Инглис (*Elsie Inglis 1864–1917*) била је предавачица на предмету гинекологија на Медицинском факултету у Единбургу и позната сифражеткиња. Организовала је рад Болница шкотских жена у Крагујевцу, а после и у Крушевцу. Пратећи Прву српску добровољачку дивизију на Руском фронту, тешко се разболела. Пребачена је у Шкотску, где је и преминула у Единбургу. О њој је писано у већини западноевропске, аустралијске, новозеландске и америчке штампе. За своје заслуге, одликована је орденом Белог орла. На иницијативу Друштва београдских жена лекара и Болнице шкотских жена, на Дедињу је 1922. подигнута Меморијална болница за жену и дете која је носила њено име. И данас се у амфитеатру Медицинског факултета у Београду налази спомен-обележје др Елси Инглис. У Единбургу постоји *The Elsie Inglis Nursing Home*, а њена биста, рад вајара Ивана Мештровића, смештена је у Шкотској националној галерији у Единбургу.

⁸ О детаљима ангажовања мајке и кћерке Христић 1915. и 1916, уп. *Ани Христић*, 236–246.

гласа.⁹ Од 1924. до 1936. била је на дужности секретарке Међународног женског савеза (the International Council of Women). Са Јеленом Лозанић, заступала је жене из Србије на Међународном конгресу сифражеткиња у Женеви 1920,¹⁰ а у истом граду, али 1927. била је представница на Међународном конгресу жена. У периоду између два светска рата, радила је као стална дописница из Лондона за *Њујор Вики* (*New York Weekly*). Током Другог светског рата, помагала је југословенске ратне заробљенике, заједно са краљицом Маријом Карађорђевић.¹¹ Ани Христић је преминула 4. јуна 1977. у болници Св. Терезе (Bath, Gloucestershire).

Животна прича о Ани Христић јесте главна нит ове књиге, која нас истовремено упознаје са ратним дешавањима, превасходно у балканским ратовима и у Првом светском рату, огромном хуманошћу и пожртвованошћу жена из Србије, Шкотске, Енглеске, Ирске, Аустралије, Новог Зеланда. Богатство новинских извора то документује на најбољи могући начин.

Књига Светлане Поповић Филиповић представља значајан допринос проучавању историје здравствене културе у Србији,¹² такође и развоја и историје женских удружења и њихових активности у борби за родну равноправност. На сликовит, али и документован начин описује допринос и хуманост лекарки и болничарки из Шкотске, Енглеске, Ирске, Аустралије, Новог Зеланда, САД, Белгије, Данске и других земаља у превазилажењу ратних страха, али и успостављању и развоју здравственог система у Србији у складу са савременим принципима његовог функционисања, што све заједно јесте универзални културни и цивилизацијски допринос.¹³ Цео текст књиге *Храброст између редова* праћен је великим бројем фотографија, компетентном и разноврсном литературом и именским регистром што само по себи ауторкин напор чини садржајнијим.

⁹ *Ани Христић*, 395–399.

¹⁰ О њеним утисцима са тог конгреса писала је и аустралијска штампа.

¹¹ Искрено пријатељство између ове две жене је било толико велико да је краљица Марија у свом тестаменту као наследницу ван породице Карађорђевић навела једино Ани Христић (1961).

¹² Поготово за време Балканских ратова и Првог светског рата.

¹³ Оно што би се могло упутити као замерка јесте спорадична и недоследна употреба родно осетљивог језика (Уп. Родно осетљива употреба језика: предлог основних упутстава, у: *Род и језик*, ур. Свенка Савић, Нови Сад 2009), прим. аут.